

– 474), ocjenjuje njezina dostignuća dijeleći je na dvije kvalitativno različite skupine: djela koja su uspješan spoj tradicionalnih sadržaja i modernih shvaćanja u arhitekturi i na manje vrijedna eklektička djela. Posljednji tekst Zbornika jest rad *S. Rakić*, Arhitektura i slikarstvo u bivšoj isusovačkoj gimnaziji u Travniku (475 – 482), u kojem ih uspoređuje s arhitekturom i slikarstvom drugih samostanskih kompleksa u Bosni.

Ipak, nepovratna je šteta što *V. Horvat*, *M. Marković*, *I. Martinović*, *J. Matoš*, *Z. Mršić*, *V. Vratović* i *H. Wrba* nisu obradili svoja nastupna predavanja na simpoziju i predali ih u tisak. Ne možemo se oteti dojmu da bi zanimljivost njihovih tema privukla pažnju čitateljstva, približila Zborik atmosferi u kojoj je skup tekao te obogatila i zaokružila sam sadržaj Zbornika.

Zbornik je kao rezultat održanog znanstvenog skupa važan doprinos u proučavanju kulturno-prosvjetne i vjerske uloge isusovaca u prošlosti našeg naroda. Interdisciplinarnim je pristupom uspješno s različitih gledišnih točaka osvjetljena povijest DI u Hrvata, čime je ujedno stimulirana i slična djelatnost u pokušajima istraživanja ostalih crkvenih redova na našem tlu. Općenito prosuđujući Zbornik, nećemo pogriješiti ako utvrdimo da je ovo djelo ne samo vrijedan prinos povijesti DI već i povijesti Katoličke crkve u hrvatskome narodu.

ÖSTERREICHISCHE ZEITSCHRIFT FÜR GESCHICHTSWISSENSCHAFTEN BEČ, 1992, 1

Sanja Kos

"Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaften" (ÖZG), Verlag für Gesellschaftskritik, u prvom broju izdanja iz 1992. godine predstavlja nam pregršt vrlo raznolikih i zanimljivih tekstova. Prije nego se uputimo svakom od njih napose, spomenimo još i to da su s obzirom na svoj karakter objavljeni radovi razvrstani u četiri grupe:

- 1) "otvorene rubrike" odnosno mjesto određeno za prezentaciju kritičke (znanstvene) obrade teme koja je, iznimno u ovom slučaju, određena prema slobodnom odabiru autora
- 2) razgovor s istaknutim povjesničarom Jürgenom Kockom o pozicijama njemačkih historičara; razgovor vodili U. Döcker i R. Sieder u Berlinu 1991. godine
- 3) forum, tj. kraći prikazi
- 4) recenzirane knjige.

Već kad je Lucien Febvre djelo H. Berra "Revue de synthese historique" nazvao "Trojanskim konjem" u predvorju tradicionalne-konvencionalne historiografije, time je zapravo već izrazio hijerarhizaciju ciljeva povijesti kao znanosti. To će, zbog interesa za sisteme (cjeline), zajedno s Marcom Blochom definirati pomoću tri osnovne oznake: a) pluri-inter-disciplinarni pristup predmetu istraživanja, b) okretanje leđa površnome ("stvari koje nikog ne zanimaju") i c) stanoviti otklon od kronologije. Na tom tragu, ali sada već u sklopu poststrukturalizma, piše Markus Reisenleitner uz drugo i svoj članak pod nazivom "Kulturgeschichte auf der Suche nach dem Sinn". Autor upozorava na jedan novi način gledanja kulturne povijesti budući da je značenje pojma kulture u protekla dva stoljeća pretrpjelo promjene, a samim tim bilo i prošireno. Reisenleitner predlaže prihvaćanje kulturnih izraza primjerenih dispozicijama moći u određenim povijesnim razdobljima kako procesi dominacije i njoj dijametralno suprotne marginalizacije ne bi bili zasjenjeni. Gábor Kresalek eksplicira u svom rukopisu "Singend wird das Leben schön"

problem staljinističkog modela društva u mađarskom filmu u razdoblju 1948 – 1953. Promoviranje kolektivističkih ideja reflektiralo se, s jedne strane, u šablonskom portretiranju društva, a, s druge strane, u nemogućnosti diskusije o privatnom životu odnosno zatiranju nekonformizma prema sovjetskom "uzoru".

"Die Wasserstrassenvorlage und die wirtschaftlich-politische Lage Österreichs im Jahre 1901" tekst je Haralda Bingera vezan za spomenuti nacrt o izgradnji plovnih putova u Austriji dužine veće od 1700 km. Zahvaljujući zaoštrenoj parlamentarnoj debati, nacrt je, kao dio generalnog investicijskog programa Koerberove vlade, ostao nerealiziran. Uzrok tome autor pronalazi u društvenom kontekstu koji je krajem prošlog i početkom ovog stoljeća u znaku rasapa kako zbog rasplamsanih nacionalnih borbi u Habsburškoj Monarhiji tako i s tim povezanog sukoba interesnih grupa u Reichstagu.

"Social Science History Association" (SSHA) održalo je između 31. 10. i 03. 11. 1991. svoje godišnje zasjedanje, ukupno šesnaesto po redu od osnivanja, što je za povijesno-znanstveni svijet događaj od nemalena značenja. Naime, nakon što je politička povijest iščeznula iz znanstvene polemike, vratila se nakon čitavog desetljeća ponovno na dnevni red kao "druga generacija" odnosno "generacija" viđena kroz optiku postmoderne. Karl Kaser i Norbert Ortmayr u "Die Rückkehr des Politischen" izlažu da je u New Orleansu/SAD sudionika okupljenih iz cijelog svijeta bilo između 800 i 900. Izlaganja u 118 radnih grupa, sastavljenih od tri ili četiri referenta i jednog komentatora, kao i ona u diskusiji što je uslijedila bila su relativno kraća. Rasprava time nije izgubila na svom intenzitetu jer je na probleme bilo bačeno svjetlo iz različitih kutova ("network meetings"). Sljedeće zasjedanje zakazano u Chicagu u studenom 1992. bit će usko povezano s jednim jubilejom – 500. obljetnicom Kolumbova otkrića.

Christiane Eifert, autorica članka "Frauenforschung zur deutschen Nachkriegszeit (1945 – 1961)", govori o buđenju novih istraživačkih interesa kao prirodnoj posljedici rješenja o spajanju dvaju njemačkih društava (istočnog i zapadnog) donesenog u jesen 1990. god. 24 znanstvenice i jedan znanstvenik iz "obje" Njemačke kao i Velike Britanije i SAD-a početkom prosinca 1991. u Karl-Marx-Zimmer berlinskog Humboldt Univerziteta diskutirali su, koncentrirajući se na četiri tematska bloka, o poziciji žene u poslijeratnoj Njemačkoj: političko stanje ranih poslijeratnih godina, razračunavanje s nacionalsocijalizmom i nacifašizmom, razvoj socijalne politike u SRNJ i NJDR, uloga žene u političkim preokretima. Osobito valja istaknuti, upozorava Ch. Eifert, da je učinjen početak: započet je kontakt, zametnut je razgovor, ideje i informacije bivaju razmjenjivane. Sve to zajedno upućuje na kulturnu konfrontaciju donedavno distanciranih njemačkih društava.

Susan Zimmermann napisala je članak s naslovom "Die Wälder hinter den Bäuman" zamišljen kao kritički osvrt na politički prevrat kao i njegove posljedice u Mađarskoj 1989. godine. Sadržajno, članak se nadovezuje na "teoriju urote" kako ju je A. Vári postavio u svom spisu "Ist alles wirklich so herrlich einfach?" objavljenom u 3. broju OZG-a 1991. i na knjigu Franza Delapine "Ungarn im Umbruch" tiskanu u Beču iste godine. Zimmermann najprije definira opće pretpostavke – mjesto Mađarske u svijetu i prisutnost svijeta u Mađarskoj za vrijeme "real-socializma". Nakon toga analizira posebne pretpostavke koje se pojavljuju kao konsekvencija općih, a sabiru se u obrani socijalizma (i kapitalizma) odnosno okolnosti pod kojima se on pojavio. Tekst Richarda Mittena "Im Gericht die Geschichte" posljednji je u rubrici "Forum". On oertava sudski spor između profesionalnog povjesničara, autora mnogih priznatih knjiga i priloga o staljinističkoj represiji protiv lijeve opozicije, Hansa Schafraneka i Emila Carlebacha, dugogodišnjeg člana KPD-a (Kommunistische Partei Deutschlands). Do spora je došlo krajem 80-ih, kada je Schafranek tobože oklevetao Carlebacha navodeći u jednoj svojoj knjizi navodno neproverene informacije o tom njemačkom emigrantu u SSSR-u, a ujedno i povratniku u domovinu neposredno prije početka 2. svjetskog rata. Nakon repatrijacije u Hitlerovu Njemačku Carlebach će izdržati mjesec dana zatvora u konclogoru Buchenwald. Ta je okolnost, primjećuje R. Mitten, po

svoj prilici utjecala na odluku frankfurtskog Državnog suda, prema kojoj je Schafranek osuđen. Osuda se, naime, sastojala u tome da je Carlebachu odobrena odšteta zbog povrede časti, a kako je ovaj slučaj i ovakva presuda direktno uperena protiv znanstvenog rada na suvremenoj njemačkoj povijesti, odnosno, znanstvenika koji na tom području prednjači, to je bio razlog više da oveći broj znanstvenika potpiše tekst podrške Hansu Schafraneku.

U rubrici "Recenzije" prikazane su sljedeće knjige:

U knjizi Hannelore Rodlauer "Otto Weininger", Eros und Psyche. Studien und Briefe, 1899–1902", Beč, 1990, opisana je sudbina mladog židovskog intelektualca Otta Weiningerera, točnije njegove doktorske disertacije "Eros und Psyche". Budući da svojim sadržajem nije odgovarala tadašnjem naciideologiziranom ustrojstvu Akademije znanosti u Beču, disertacija je, misli se, postala dijelom ratnog zagubljeništva ili "bibliotekarskog čišćenja". Stoga je materijal za knjigu H. Rodlauer crpljen iz preostalih izvora, npr. korespondencije sa H. Swobodom te manje značajnih Weiningerovih djela "Zur Theorie des Lebens" i "Geschlecht und Charakter". Isto vrijedi i za druge, tek pronicavom znanstvenom oku vidljive detalje poput dvije studentske godine u društvu s platonički orijentiranim profesorom ili učestali posjeti Filozofskom društvu. Recenzirao Jacques Le Rider/Pariz.

Ogled o životu i ulozi žena u bečkoj revoluciji 1848. središnja je nit knjige Gabrielle Hauch "Frau Biedermeier auf den Barrikaden" izdane u Beču 1990. Autorica polazeći od socijalne strukture Beča u to vrijeme, tj. preko ocrtavanja društvenih odnosa i svakodnevice, nastoji prikazati tu revoluciju iz perspektive žena. Recenzent: Michael Wettengel/Koblenz.

"Die Betrogenen. Österreicher als Opfer Stalinistischer Terrors in der Sowjetunion", Picus Verlag; Beč 1991, djelo je Hansa Schafraneka, a zapravo drugi dio njegove knjige "Zwischen NKWD und Gestapo" (ISP-Verlag, Frankfurt am Main 1990). U "Die Betrogenen", 405 kratkih biografija govori o tragičnom životnom putu ljudi koji su se kao kulturni djelatnici KPÖ i KPD trebali dokazati u SSSR-u. Međutim, nakon stanovitog vremena, opterećeni klasičnim optužbama (član kontraobavještajne službe, antisovjetska propaganda, ideološka nepodobnost, organizacija atentata na Staljina itd.), nerijetko su pogibeljno završavali karijeru. Schafranek je kao izvor iskoristio dokumente iz arhiva Austrije i Njemačke te "politički arhiv" Ministarstva vanjskih poslova u Bonnu. Autor recenzije je Barry McLoughlin/Beč.

Hans Pohl u svojoj knjizi "The European Discovery of the World and its Economic Effects on Pre-industrial Society, 1500–1800", Stuttgart, Franz Steiner Verlag 1990, govori o 10. kongresu International Economic History Association. Izlaganja na tom Kongresu održanom u Leuvenu bila su usredotočena na ekonomske i socijalne posljedice europske ekspanzije. Uz osvrt na Kongres u Bernu, autor prezentira najnovije znanstvene rezultate istaknutih stručnjaka na tradicionalnom tematskom području: transfer plemenitih metala. U prvom redu, to su: K. N. Chauduri, P. O. Brien, F. Perlin i J. Schneider. Recenzirao Markus Cerman/Beč.

"Sport, time and society. The British at play", London/New York, Routledge 1991, knjiga je Dennisa Brailsforda. Autor je njom nastojao zainteresirati sve ljubitelje sporta i sportske povijesti, govoreći o razvoju igara na Otoku nasuprot Kontinentu kao ostatku Europe iz perspektive Engleza. Brailsford prati oblike sportskih aktivnosti počevši od srednjeg vijeka (15 - 16. stoljeće) preko puritanskih radikalnih napada na dokono rasipanje vremena i prve polovice 19. st. kada je zbog redukcije radnog vremena (subotnje poslijepodne je neradno) sportski život Britanaca ponovno živnuo. Autor zaključuje knjigu 50-im godinama ovog stoljeća, kada je pobožna nedjelja konačno postala sportski dan. Recenzent: Otto Penz/Beč.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA XLVI (1)

1993.

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb

Ivan KAMPUŠ, Zagreb

Tomislav RAUKAR, Zagreb

Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

TAJNIK REDAKCIJE

Ivica PRLENDER

LEKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Zagreb, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet

Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šalžite na navedenu adresu

Cijena ovog broja iznosi 60 kuna

Izdanje časopisa sufinancira

Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Pergošćeva 8 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, svibanj 1994.